

Sylwia Talar
Katedra Międzynarodowych Stosunków Ekonomicznych
Akademia Ekonomiczna w Katowicach
ul. 1-go Maja 50, 40-287 Katowice
stalar@ae.katowice.pl

DETERMINANTY KONKURENCYJNOŚCI GOSPODARKI IRLANDII

Abstrakt

Irlandia stawiana jest często jako przykład kraju, który w stosunkowo krótkim czasie zbudował wysoko konkurencyjną gospodarkę i uzyskał jeden z najwyższych na świecie wskaźników PKB per capita. W kręgu szczególnego zainteresowania znajdują się przyczyny tych osiągnięć. Celem opracowania jest zatem analiza czynników determinujących międzynarodową konkurencyjność gospodarki irlandzkiej, które przyczyniły się do jej skoku rozwojowego. Badania prowadzone są pod kątem wykorzystania doświadczeń Irlandii w krajach słabiej rozwiniętych, które dążą do jak najszybszego nadrobienia swoich zaległości rozwojowych.

Analiza obejmuje uwarunkowania historyczne rozwoju gospodarczego Irlandii, rolę integracji ze Wspólnotami Europejskimi, a w szczególności kierunek i charakter realizowanej polityki gospodarczej. Poza wskazaniem zakresu osiągnięć gospodarczych Irlandii, zwraca się także uwagę na obecne problemy i wyzwania, wobec których stanęła ta gospodarka w związku z przejściem do następnego etapu rozwoju.

Doświadczenia Irlandii stanowią, z jednej strony, potwierdzenie korzyści, jakie płyną z szerokiego uczestnictwa kraju w systemie gospodarki światowej oraz wskazują na czynniki warunkujące osiągnięcie tych korzyści, a z drugiej strony, pozwalają zidentyfikować zagrożenia towarzyszące otwarciu gospodarki i procesowi jej dynamicznego rozwoju.

Prowadzone badania opierają się na analizie opracowań i raportów instytucji zagranicznych i międzynarodowych oraz wewnętrznych źródeł irlandzkich, jak też szeroko wykorzystują dane statystyczne.

Słowa kluczowe: Światowa Ekonomia Studia Krajów - Europa, Otwarta gospodarka makroekonomiczna, Makroekonomiczna analiza rozwoju ekonomicznego

Wprowadzenie

Szeroko uzasadniane w literaturze ekonomicznej na gruncie teoretycznym korzyści z liberalizacji i otwarcia gospodarki oraz uczestnictwa w międzynarodowym podziale pracy nie znajdują odpowiedniego odzwierciedlenia w praktyce gospodarczej. Otwarty model rozwoju gospodarki, pomimo wskazywanych korzyści wiążących się z jego realizacją nie znajduje powszechnego zastosowania. Ponadto wśród krajów, które zmieniło swoją opcję rozwoju, w części przynajmniej opierając ją na intensyfikacji powiązań ekonomicznych z gospodarką światową, niewiele jest takich, którym udało się osiągnąć sukces w tym względzie i awansować w gospodarczej hierarchii świata. Jednym z krajów, którym się powiodło jest Irlandia. Skala osiągnięć gospodarczych oraz tempo przemian, jakie w tym kraju zaszły stawia pytanie o czynniki, którym Irlandia ten sukces zawdzięcza. Pojawia się także pytanie o możliwość wykorzystania doświadczeń Irlandii w innych krajach, które dążą do jak najszybszego nadro-

bienia swoich założeń rozwojowych. Celem opracowania jest zatem odpowiedź na powyższe pytania. Analiza czynników określających konkurencyjność gospodarki Irlandii w szczególności ma stanowić podstawę do wyciągnięcia na gruncie praktycznym wniosków umożliwiających określenie najistotniejszych elementów i cech jej modelu rozwoju gospodarczego oraz wyznaczenia czynników zwiększających skuteczność i efektywność realizacji otwartej strategii rozwoju gospodarczego oraz uzyskania wysokiej pozycji konkurencyjnej w gospodarce światowej. Pomimo, iż Irlandia jest często wymieniana w literaturze przedmiotu, a zwłaszcza w opracowaniach międzynarodowych organizacji gospodarczych jako przykład sukcesu gospodarczego, to nadal wiele kontrowersji budzą konkretne przyczyny uzyskanych przez nią wyników gospodarczych.

Biorąc pod uwagę cel niniejszego opracowania, na wstępie należy jednak wskazać na ograniczenia i niebezpieczeństwa związane z wykorzystywaniem doświadczeń innych krajów we własnej strategii rozwojowej. Taka sama strategia rozwoju gospodarczego sformułowana i realizowana w innych warunkach może przynieść skutki całkowicie odmienne. Polityka, która okazała się skuteczna i efektywna w jednym kraju w danym okresie czasu jest specyficzna dla tego miejsca i czasu. Oznacza to, że ta sama lub podobna polityka realizowana w innym kraju lub w tym samym kraju, ale w późniejszym okresie czasu, może przynieść zupełnie inne rezultaty (Entering..., 2000). Różnice w aplikacyjności poszczególnych rozwiązań wynikają zatem zarówno z uwarunkowań wewnętrznych jak i zewnętrznych. W związku z tym, niemożliwe jest wskazanie jednej uniwersalnej metody realizacji strategii rozwoju gospodarczego, która zapewniłaby międzynarodowy sukces gospodarczy. Poprawa pozycji konkurencyjnej i awans gospodarczy zależy od układu wielu czynników i ich zmian w czasie, a w szczególności dostosowania kształtu strategii rozwoju do unikalnych historycznych, geograficznych, społecznych, ekonomicznych i politycznych warunków charakterystycznych dla konkretnego kraju. Należy zatem mieć na uwadze, aby doświadczenia charakterystyczne dla danego kraju i określonej sytuacji nie były automatycznie przenoszone na inny grunt, gdyż wówczas mogą się one stać zbędnym obciążeniem, zmniejszającym szanse rozwoju tej gospodarki. W miejsce wybiórczego korzystania z doświadczeń i prób wyizolowania „krytycznych” czynników wzrostu zaleca się całościowe podejście do powyższych kwestii (Kulig, 1997). Analiza doświadczeń poszczególnych krajów oraz wyciągane na jej podstawie oceny nie mogą być zatem dokonywane w oderwaniu od otoczenia, w którym dana polityka jest prowadzona i sposobu stosowania instrumentarium tej polityki.

Niniejsze opracowanie uwzględnia sfery i czynniki mające najistotniejsze znaczenie dla wzrostu międzynarodowej konkurencyjności gospodarki Irlandii i jej sukcesu rozwojowego. Analiza obejmuje ocenę sytuacji makroekonomicznej, uwarunkowania historyczne rozwoju gospodarczego Irlandii, rolę integracji ze Wspólnotami Europejskimi, a w szczególności kierunek, charakter i efekty realizowanej polityki gospodarczej oraz rolę bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Ponadto, poza wskazaniem zakresu osiągnięć gospodarczych Irlandii, zwrócono także uwagę na problemy i wyzwania, wobec których stanęła ta gospodarka w ostatnich latach.

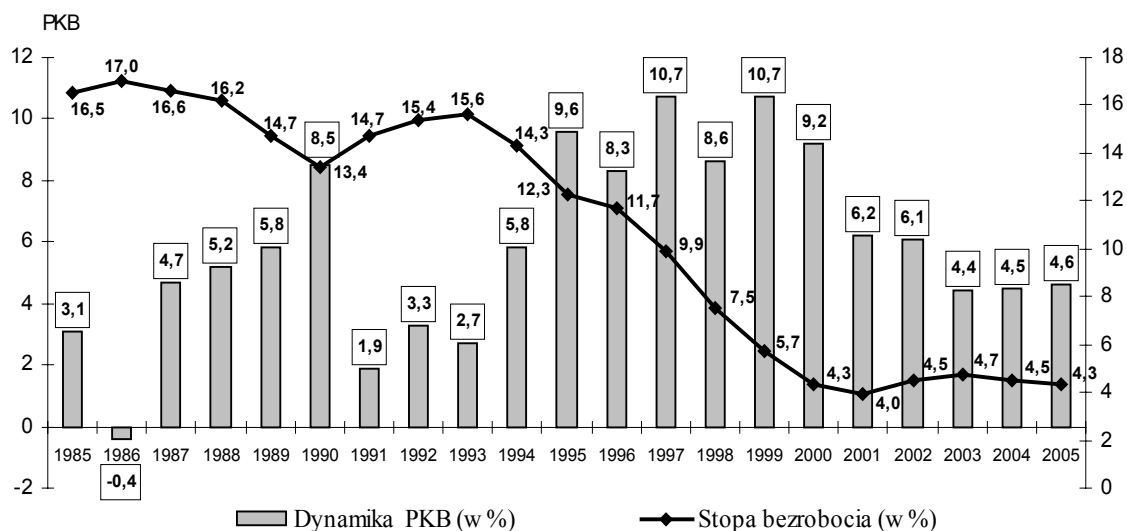
Skala osiągnięć gospodarczych Irlandii

Jeszcze w latach 60. XX wieku Irlandia była krajem typowo rolniczym (rolnictwo stanowiło najważniejszy sektor gospodarki z około 40% zatrudnieniem), relatywnie biednym, protekcjonistycznym, z charakterystyczną wysoką stopą emigracji. Kiedy Irlandia przystąpiła w 1973 roku do Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (EWG) ciągle charakteryzowała ją słaby rozwój infrastruktury, niska stopa inwestycji w kapitał ludzki, a PKB per capita w tym kraju stanowił 60% średniej dla całej Wspólnoty (EWG). W latach 80. nadal należała do grona najbiedniejszych krajów Europy Zachodniej i przeżywała poważne problemy gospodar-

cze. Gospodarka irlandzka - relatywnie mała, silnie powiązana z większą i lepiej rozwiniętą gospodarką brytyjską, a w zasadzie nadmiernie od niej uzależniona, peryferyjnie położona wobec Unii Europejskiej (UE) - nie dysponowała żadnymi szczególnymi czynnikami, które mogłyby wskazywać na obecne jej sukcesy. Wyjątkiem była korzystna struktura demograficzna będąca wynikiem relatywnie szybkiego przyrostu naturalnego w latach 70., rosnącego udziału kobiet w rynku pracy, mobilnego charakteru siły roboczej oraz relatywnie niskiego udziału ludności w wieku proprodukcyjnym.

Pomimo generalnie niesprzyjających czynników zewnętrznych Irlandia zdołała jednak w ciągu około piętnastu lat zbudować konkurencyjną, proeksportowo zorientowaną i wysoko rozwiniętą gospodarkę. W 2005 roku PKB per capita Irlandii osiągnął poziom ponad 48 600 USD (wg PPP) (World Economic..., 2006) i był o około 40% wyższy od średniego dla UE (Europe..., 2005). Wyższy poziom uzyskał jedynie Luksemburg, Norwegia, Islandia i Szwajcaria. Natomiast niższy poziom tego wskaźnika odnotowały m. in. takie kraje jak USA, Wielka Brytania i Japonia. Niektóre źródła zwracają jednak uwagę, iż właściwiej Irlandię powinno się zakategoryzować do grupy krajów nowo uprzemysłowionych (Newly Industrialising Countries – NIC), podobnie jak szybko rozwijające się kraje Azji Południowo-Wschodniej (Kirby, 2003, s. 11-12).

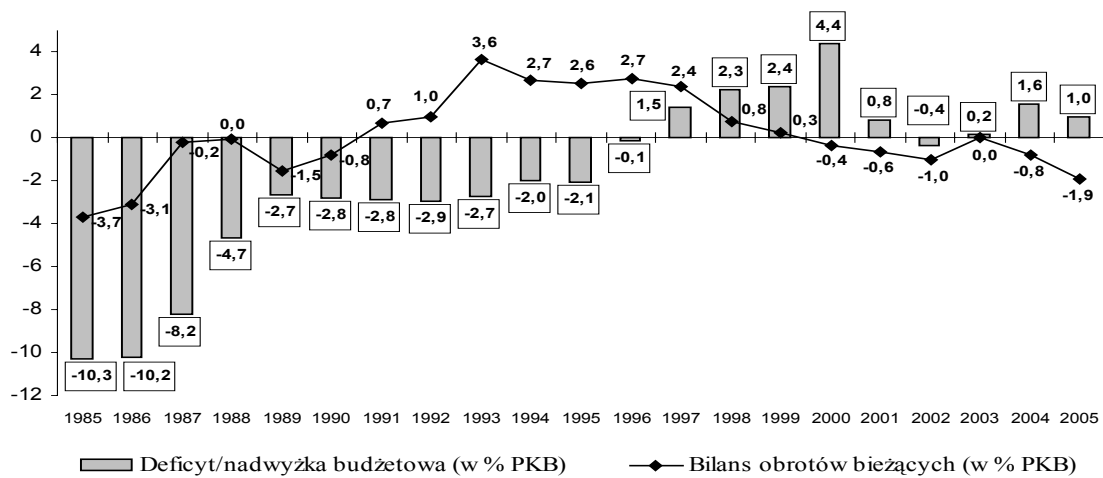
Rysunek 1. Dynamika PKB oraz stopa bezrobocia Irlandii w latach 1985-2005

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD Economic Outlook, (2003), June, No. 73; (2006), May, No. 79, Paris.

Szczególne sukcesy w zakresie tempa wzrostu gospodarczego i jego trwałego charakteru Irlandia zaczęła odnotowywać od połowy lat 80. W latach 90., a zwłaszcza w ich drugiej połowie była najszybciej rozwijającą się gospodarką wśród państw uprzemysłowionych i jedną z najszybciej rozwijających się na świecie. W latach 1995-2000 gospodarka Irlandii rozwijała się w tempie 9,5% średniorocznie. Bardzo dynamicznemu wzrostowi gospodarczemu towarzyszył bardzo szybki spadek stopy bezrobocia. Z około 17% w połowie lat 80. i jeszcze w granicach 15% pod koniec pierwszej połowy lat 90. bezrobocie spadło w 2000 roku do 4% i pomimo niewielkiego wzrostu w kolejnych latach nadal utrzymuje się na bardzo niskim poziomie (Rysunek 1.).

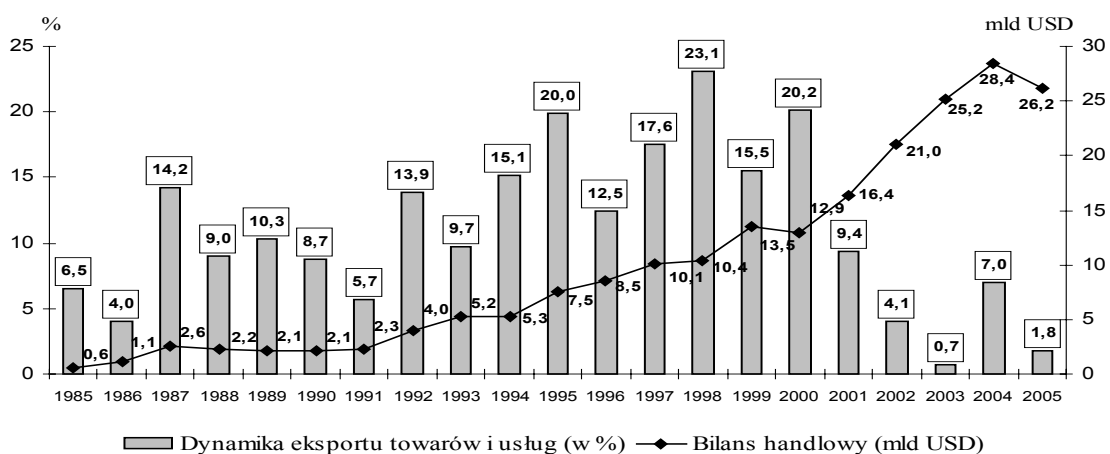
Rysunek 2. Makroekonomiczne wskaźniki finansowe gospodarki Irlandii w latach 1985-2005

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD Economic Outlook, (2003), June, No. 73, (2006), May, No. 79, Paris.

Wśród kluczowych wskaźników oceniających stan gospodarki i świadczących o osiągnięciach ekonomicznych Irlandii znajdują się także makroekonomiczne wskaźniki finansowe. Na szczególną uwagę zasługuje stan finansów publicznych. Po ponad pięćdziesięcioletnim okresie stale utrzymującego się deficytu budżetu państwa, spowodowanego niekontrolowanym zadłużaniem się sektora publicznego, bardzo znamienne jest uzyskanie po raz pierwszy w 1997 roku nadwyżki budżetowej, która w kolejnych latach przybrała trwałego charakteru. Do jednych z największych osiągnięć gospodarczych Irlandii należy także zaliczyć zmiany sytuacji w bilansie obrotów bieżących. Chroniczny deficyt, stanowiący jeszcze na przełomie lat 70. i 80. około 15% PKB i około 10% w połowie lat 80., został w latach 90. zastąpiony trwałą nadwyżką (Rysunek 2.). Jest to jedno z największych osiągnięć, jakie w ogóle miało miejsce w krajach OECD (Walsh, 1996, s. 75).

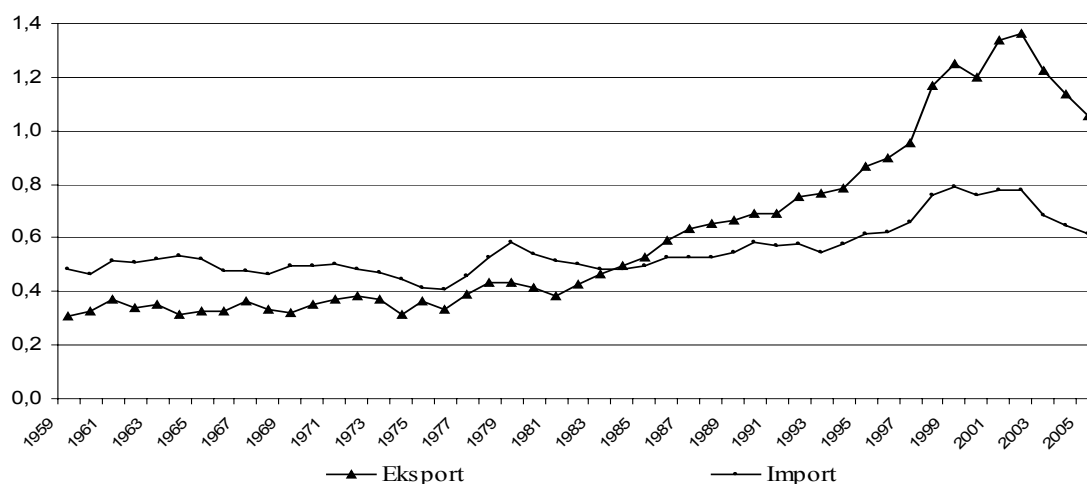
Rysunek 3. Dynamika eksportu i bilans handlowy Irlandii w latach 1985-2005

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: OECD Economic Outlook, (2003), June, No. 73, (2006), May, No. 79, Paris.

Głównym źródłem szybkiego wzrostu gospodarczego Irlandii okazał się eksport. Dynamiczny wzrost eksportu przewyższał nie tylko dynamikę PKB, ale także znacznie przewyższał dynamikę importu i w ten sposób zasadniczo zmienił sytuację w bilansie handlowym. Chroniczny deficyt handlowy z lat 70. i początku lat 80. zastąpiony został w połowie lat 80. nadwyżką w handlu zagranicznym, która z czasem urosła do poważnych rozmiarów (Rysunek 3.).

Rysunek 4. Udział Irlandii w światowym eksporcie i imporcie w latach 1959-2005

Źródło: opracowanie i obliczenia własne na podstawie danych WTO Statistics Database, <http://stat.wto.org/Home/WSDBHome.aspx?Language> (stan na dzień 21.09.2006).

Szybkiemu wzrostowi gospodarcemu Irlandii towarzyszyło rosnące otwarcie i silna integracja z gospodarką światową. Utrzymujący się w latach 60. i 70. udział Irlandii w światowym eksporcie poniżej 0,4%, w latach 1980-2002 wzrósł ponad trzykrotnie - z 0,41% w 1980 roku do najwyższego poziomu 1,36% w roku 2002. W tym samym czasie udział Irlandii w światowym imporcie wzrósł z 0,54 w 1980 roku do 0,78 w roku 2002 (Rysunek 4.). W konsekwencji nastąpiła zmiana proporcji udziału Irlandii w światowym handlu. Większy udział Irlandii w światowym imporcie niż eksporcie został zastąpiony od 1984 roku większym udziałem po stronie eksportu. Zwiększył się również udział eksportu w PKB Irlandii - z 31% w 1960 roku i około 60% pod koniec lat 80. do ponad 90% w latach 1998-2000 (Word Investment..., 2002). Natomiast udział całego handlu zagranicznego w PKB wyniósł już w 2000 r. około 140% i był blisko dwa razy większy w porównaniu do innych krajów OECD o podobnej liczbie ludności (World Development..., 2002). Gospodarka irlandzka ze względnie zamkniętej stała się pod koniec lat 90. jedną z najbardziej otwartych w świecie. Potwierdza to także ranking krajów według wskaźnika globalizacji (Globalization Index), w którym Irlandia w latach 2002-2004 niezmiennie zajmowała pierwszą pozycję, a w 2005 roku znalazła się na drugim miejscu za Singapurem (Measuring..., 2005).

Elementy i charakter narodowej strategii rozwoju Irlandii

Po prowadzonej od lat 20. do końca lat 50. XX wieku polityce industrializacji opartej na substytucji importu i ujawnieniu ograniczeń z tym związanych, w latach 60. rząd Irlandii dokonał zasadniczej zmiany zapoczątkowując ostrożne działania na rzecz otwierania gospodarki. Porzucając autarkię i otwierając gospodarkę na handel oraz bezpośrednie inwestycje

zagraniczne dokonano wówczas rozstrzygającego wyboru politycznego (O'Neill, 2000, s. 1-2, 13). Jednak za główną przyczynę ogromnego sukcesu Irlandii uznaje się kierunek obranej dopiero pod koniec lat 80. polityki gospodarczej zainicjowanej Programem Narodowej Odbudowy (The Programme for National Recovery 1986-1990) i konsekwentnie od tej pory realizowanej przez ten kraj. Skuteczność narodowej strategii rozwoju i wzrostu międzynarodowej konkurencyjności Irlandii opiera się na kilku fundamentalnych zasadach. Należy do nich zaliczyć przede wszystkim uznanie rozwoju handlu zagranicznego jako kluczowego dla długoterminowego wzrostu gospodarczego i ustanowienie go głównym elementem narodowej polityki rozwoju oraz wprowadzenie elastycznego planowania narodowego w postaci kolejnych Narodowych Programów Rozwoju (National Development Programmes) zawierających podstawowe zasady i kierunki polityki gospodarczej (1999 Executive..., 1999, s. 73-77); (2000 Country..., 2001), a mianowicie:

- ciągle wzmocnienie międzynarodowej konkurencyjności poprzez utrzymanie otwartego charakteru gospodarki,
- zdrowe zarządzanie makroekonomiczne połączone ze ścisłą kontrolą wydatków publicznych w celu zredukowania deficytu budżetowego i opodatkowania przedsiębiorstw oraz osób prywatnych,
- rozwój fizycznej, handlowej i technicznej infrastruktury celem zmniejszenia kosztów działalności gospodarczej, podparty wysokim i rosnącym poziomem inwestycji w tę sferę,
- zaspakajanie rosnącego popytu na wykwalifikowaną siłę roboczą poprzez podporządkowanie systemu kształcenia kierunkom rozwoju przemysłu i usług, a w tym podnoszenie kwalifikacji oraz programy kształcenia zarówno dla kadry menedżerskiej jak i dla bezrobotnych (OECD Reviews..., 2001, s. 24-25),
- rozwój technicznej infrastruktury wspierającej eksport w szerokim tego słowa znaczeniu i świadczącej usługi dla eksporterów.

Ta tzw. polityka *mix* zasadniczo różni się od ekspansywnej polityki fiskalnej prowadzonej w latach 70. i na początku lat 80., która także przyniosła wysoki wzrost gospodarczy w późnych latach 70., jednak w przeciwieństwie do lat 90. był on niestabilny i ciągniony przez ogromne zadłużanie się sektora publicznego, wysoki deficyt bilansu płatniczego jak również wysoką inflację. Nowa polityka skoncentrowana została na reformach podażowej strony gospodarki i skierowana na tworzenie sprzyjających warunków w postaci zdrowych, stabilnych fundamentów ekonomicznych dla działalności prywatnych przedsiębiorstw, a zwłaszcza poprawę atrakcyjności Irlandii jako miejsca lokalizacji dla zagranicznych inwestycji bezpośrednich oraz poprawę konkurencyjności irlandzkich towarów na światowym rynku. Zmiany w charakterze irlandzkiej polityki gospodarczej zostały dostrzeżone i pozytywnie ocenione na szczeblu międzynarodowym, czego wyrazem było uznanie Irlandii przez Światowe Forum Ekonomiczne krajem o najlepszej strategii proeksportowej w 1998 roku (The Global..., 1998).

Szczególnie duże znaczenie w zapewnieniu gospodarczej stabilizacji i jednocześnie pobudzaniu szybkiego wzrostu gospodarczego miała polityka fiskalna nastawiona na zrównoważenie budżetu państwa poprzez ograniczenie wydatków, a nie wzrost dochodów, który zawsze wiąże się z koniecznością wzrostu obciążeń podatkowych. Restrykcyjny charakter tej polityki przyniósł przeciwne w stosunku do powszechnie spodziewanych rezultatów, a mianowicie w miejsce recesji zaowocował wzrostem gospodarczym. Ograniczenie wydatków odbudowało zaufanie do sektora publicznego i pociągnęło za sobą wzrost konsumpcji oraz inwestycji prywatnych, które z nadwyżką zrównoważyły deflacyjne efekty cięć budżetowych. Doświadczenia te wskazują na także ekspansywny charakter polityki ograniczeń budżetowych, co stanowi swego rodzaju paradoks. Wnioski, jakie należy w związku z tym wyciągnąć powinny być szczególnie ważne dla krajów walczących z problemem zrównoważenia finan-

sów publicznych, do których należy także Polska.

Osobnego podkreślenia wymaga ogromna rola zaufania publicznego do prowadzonej przez rząd polityki w procesie rozwoju gospodarczego. Duże znaczenie w sukcesie Irlandii przypisuje się właśnie modelowi partnerstwa społecznego, który poza wpływem na utrzymanie konkurencyjności kosztowej gospodarki tego kraju, miał istotny udział także w budowaniu zaufania do prowadzonej polityki gospodarczej oraz w pobudzaniu aktywności gospodarczej i produktywności. Irlandii udało się osiągnąć szerokie porozumienie społeczne i zgodę co do ograniczenia wzrostu płac jak też szeroko zakrojonej polityki społeczno-gospodarczej, a w tym m. in. reform podatkowych, prawa pracy i strategicznych kierunków polityki finansów publicznych. Unikalny charakter podpisanego po raz pierwszy w 1987 r. i kontynuowanych do dziś porozumień (tzw. social partnership) między rządem, pracodawcami i związkami zawodowymi (a ostatnio też przedstawicielami bezrobotnych i innych grup społecznych) umożliwiły aktywny udział całego społeczeństwa w podejmowanych inicjatywach oraz bardziej przejrzyste i stabilne planowanie w ramach narodowych programów rozwoju. Warto podkreślić, iż integralną częścią tych porozumień były redukcje podatków oraz tworzenie nowych miejsc pracy w zamian za ograniczenie wzrostu płac, redukcje zatrudnienia w sektorze publicznym oraz redukcje wydatków publicznych (Barrett, Callan, Nolan, 1999, s. 77-100); (OECD Reviews..., 2001, s. 24-26); (Ireland..., s. 27).

Regionalna integracja gospodarcza

Oceny wpływu integracji gospodarczej na wzrost międzynarodowej konkurencyjności i sukces eksportowy Irlandii nie są jednoznaczne, chociaż często to właśnie jej przypisuje się główną rolę w tym sukcesie. Wskazuje się przy tym, że wstąpienie Irlandii w 1973 r. do EWG umożliwiło zdywersyfikowanie rynków i przyciągnięcie BIZ, zwłaszcza z USA oraz ożywiło krajową przedsiębiorczość (1999 Executive..., 1999). Inne analizy zwracają uwagę na wsparcie finansowe, będące efektem procesu integracyjnego, jako jedno z głównych źródeł sukcesu. Łączne wpływy z funduszu strukturalnego, kohezyjnego (spójności) i rozwoju rolnictwa (wspólnej polityki rolnej) wyniosły w Irlandii w latach 1973-1998 około 23 mld funtów. Różne szacunki wskazują, że przyczyniały się one średnio do około 1% wzrostu PKB rocznie (O'Neill., 2000, s. 5). Jednakże porównanie wyników ekonomicznych Irlandii z innymi krajami, które także otrzymywały znaczne fundusze ze wspólnotowego budżetu (np. Grecji) potwierdzają, iż same środki finansowe i ich skala nie mogą być uważane za główną przyczynę sukcesu tego kraju. Raporty Komisji Europejskiej z kolei wskazują na znaczącą rolę funduszy strukturalnych, ale równocześnie wymieniają inne czynniki, które odegrały ogromną rolę w rozwoju tego kraju, a mianowicie: politykę makroekonomiczną i finanse publiczne, bezpośrednie inwestycje zagraniczne, strukturę demograficzną, inwestycje w kapitał ludzki, czynniki instytucjonalne i kapitał społeczny (Sixth..., 1999, s. 157). Można więc przyjąć, iż integracja europejska odegrała ważną rolę, ale nie była jedyną siłą napędową zmian i sukcesu gospodarczego Irlandii

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne

Jednym z najistotniejszych celów narodowej strategii rozwoju Irlandii było tworzenie atrakcyjnych warunków dla proeksportowo zorientowanych bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ), które stały się zasadniczym czynnikiem poprawy międzynarodowej pozycji konkurencyjnej. Do głównych narzędzi polityki przyciągania BIZ należały bodźce podatkowe. Instrument ten, w postaci zwolnień podatkowych zysków eksportowych dla korporacji, wprowadzono już w późnych latach 50., a następnie sukcesywnie go rozwijano. Standardowa stopa podatku dla przedsiębiorstw wynosiła w 2000 roku 24%, jednak większość przedsię-

biorstw zagranicznych produkujących towary przetworzone i usługi na eksport oraz korporacje stanowiące środek dostępu i czynnik marketingowy na rynkach zagranicznych dla irlandzkich towarów (tzw. special trading house) płaciło preferencyjny 10% podatek. Na skutek decyzji Komisji Europejskiej od 2003 roku wprowadzono jednolitą, zestandaryzowaną stawkę podatkową dla wszystkich przedsiębiorstw w wysokości 12,5%.

Skuteczność polityki przyciągania kapitału zagranicznego potwierdzają dane napływu BIZ do gospodarki irlandzkiej. Szczególnie duży napływ tego typu inwestycji notowany jest od 1998 roku, a w latach 2000-2003 istotnie przekraczał wartość 20 mld USD rocznie (World Investment..., 2003, 2005). Wartość skumulowana BIZ wyniosła w 2004 roku blisko 230 mld USD. O faktycznej roli BIZ w gospodarce świadczą jednak wskaźniki względne. W Irlandii udział BIZ w PKB w 2004 roku osiągnął poziom 126% przy średniej światowej wynoszącej około 22%. Bardzo wysoka wartość tego wskaźnika może jednak wskazywać na niebezpieczne uzależnienie gospodarki od kapitału zagranicznego.

Polityce prowadzonej wobec BIZ przypisywany jest przede wszystkim sukces w postaci zmian strukturalnych przemysłu oraz wysokiej dynamiki i zasadniczych przemian w strukturze eksportu. Polityka ta została podporządkowana polityce przemysłowej i odpowiednio ukierunkowywała BIZ w rozwój nowoczesnych, wysoko zaawansowanych technicznie gałęzi przemysłu, wiążąc jej dodatkowo długoterminowymi (20-, 30-letnimi) kontraktami (OECD Reviews..., 2001, s. 78-81); (Liberska, 1998, s. 155). Na szczególną uwagę zasługują przy tym inwestycje Stanów Zjednoczonych, zwłaszcza te w rozwój przemysłu komputerowego i produkcję z przeznaczeniem na cały rynek UE. W efekcie USA stały się najważniejszym partnerem handlowym Irlandii (drugim po Wielkiej Brytanii rynkiem importowym) i od 2003 roku są zdecydowanie największym rynkiem eksportowym, a bilans handlowy między tymi krajami od 1997 roku charakteryzuje się stałą i szybko rosnącą nadwyżką na korzyść Irlandii (Statistical..., 2005, s. 292-293). Oznacza to, iż pomimo pogłębiającej się integracji w ramach Unii Europejskiej, Irlandia poprzez BIZ zdywersyfikowała kierunki swego handlu zagranicznego nie tylko od strony eksportu, ale także importu, co pozwoliło osiągnąć jej większe korzyści komparatywne z budowy bazy zaopatrzeniowej na szczeblu rynku światowego, a nie jedynie rynku unijnego (OECD Reviews..., 2001, s. 71-72).

Efektam amerykańskich inwestycji w Irlandii był przede wszystkim bardzo szybki wzrost eksportu towarów z sektorów wysokiej techniki. Irlandia osiągnęła w 1998 roku najwyższy wśród wszystkich państw członkowskich UE wskaźnik relatywnej specjalizacji eksportowej w dziedzinie komputerów i maszyn biurowych oraz całym eksporcie high-tech. Oznacza to, że Irlandia najsilniej ze wszystkich krajów UE była zorientowana na eksport tych grup towarowych (Science..., 2002). Jednak zdecydowanie największą część eksportu Irlandii realizowały firmy zagraniczne. Ich udział w eksporcie dóbr przemysłu przetwórczego wzrósł z około 75% na początku lat 90. do 90% w 1999 roku, a wskaźnik skłonności eksportowej tych przedsiębiorstw już w 1993 r. wyniósł blisko 88%, w porównaniu z ok. 35% wartością tego wskaźnika dla firm krajowych (World Investment..., 2002, s. 154); (OECD Economic..., 1993, s. 77); (Walsh, 1996). W związku z tym Irlandia zaliczana jest (obok Węgier) do państw o największym wśród krajów OECD udziale przedsiębiorstw zagranicznych w produkcji i handlu.

Zagraniczne przedsiębiorstwa w Irlandii odegrały także bardzo ważną rolę w transferze technologii i działalności badawczo-rozwojowej, co nie pozostawało też bez znaczenia dla rozwoju eksportu. Ich udział w nakładach na B+R w latach 90. kształtował się w powyżej 60%, a w 2003 roku przekroczyła 72% i był najwyższy spośród wszystkich państw OECD (World Investment..., 2005, s. 292). Z kolei poziom nakładów na B+R ogółem należy w Irlandii do jednych z najniższych w Unii Europejskiej i w 2003 roku wynosił 1,1% PKB (OECD Science..., 2005). Ponadto brak wyraźnego kierunku zmian w tym względzie (od połowy lat 90. wyraźna tendencja malejąca) wskazuje na nieprzywiązywanie przez politykę

państwa zbyt dużej wagi do tworzenia wewnętrznych czynników rozwoju technologicznego. Tym niekorzystnym tendencjom w zakresie nakładów na B+R towarzyszył natomiast duży i systematycznie rosnący udział towarów wysokich technologii w eksporcie tego kraju, który w 2003 roku wyniósł 54% (OECD Science..., 2005). Wyniki te potwierdzają, że rozwój eksportu zaawansowanego technicznie w Irlandii był efektem działalności BIZ, a nie wysoko rozwiniętej krajowej bazy naukowo-technicznej i wysokiego zaawansowania technologicznego krajowych przedsiębiorstw.

Istotnym czynnikiem ułatwiającym eksportowy boom Irlandii był także szybki wzrost produktywności w sektorach zdominowanych przez BIZ. W ten sposób proeksportowy charakter produkcji BIZ wspierał rozwój całej gospodarki irlandzkiej. W związku z powyższym, za jedno z kluczowych źródeł sukcesu gospodarczego tego kraju należy uznać kapitał zagraniczny w formie inwestycji bezpośrednich, który w efektywniejszy sposób niż transfery unijne przyczynił się do tworzenia od podstaw nowoczesnych gałęzi przemysłu, mogących sprostać międzynarodowej konkurencji. Przy tym należy jednak zaznaczyć, iż niektóre fundusze UE były ukierunkowane na przyciągnięcie BIZ (O'Neill, 2000, s. 13).

Irlandia odniosła ogromny sukces w przyciąganiu inwestorów zagranicznych i umiejętnym ukierunkowywaniu ich do sektorów wysokiej technologii. Warto zwrócić uwagę, iż rola państwa w skutecznym osiągnięciu tego celu nie polegała ani na bezpośrednim jego udziale w przemyśle, ani na wyraźnym wskazywaniu dla inwestorów branż czy firm (tzw. picking winners) (Walsh, 1996). Na atrakcyjność Irlandii jako miejsca lokaty kapitału zagranicznego nie wpływały też tylko zachęty podatkowe, ale całokształt prowadzonej polityki oraz czynniki tworzące potencjał rozwojowy, a w szczególności wspomniany wcześniej rozwój infrastruktury gospodarczej, kapitału ludzkiego, unijne fundusze tworzące korzystne warunki wewnętrzne dla inwestycji, dostęp do zintegrowanego rynku unijnego oraz ogólnie przychylny stosunek do kapitału zagranicznego. Typ polityki realizowanej przez Irlandię został określony jako polityka wolnego handlu z dużym interwencjonizmem w wytyczaniu kierunków rozwoju (Liberska, 1999, s. 74).

Zagrożenia

Niewątpliwy międzynarodowy sukces gospodarczy Irlandii nie jest wolny od zagrożeń, zwłaszcza jeśli weźmie się pod uwagę perspektywy dalszego jej rozwoju. O pojawiających się pewnych problemach tej gospodarki mogą świadczyć niektóre wskaźniki ekonomiczne, które w ostatnich kilku latach zaczęły się wyraźnie pogarszać. Pojawiające się problemy są swego rodzaju konsekwencją wcześniejszego dynamicznego rozwoju gospodarczego Irlandii. Do jednych z najważniejszych problemów należałoby zaliczyć ograniczenia podażowe, a zwłaszcza te najbardziej znaczące - na rynku pracy, będące poważnym zagrożeniem utrzymania dalszej konkurencyjności gospodarki. Ograniczenia na rynku pracy wynikają, z jednej strony, z pełnego wykorzystania tych zasobów, będącego efektem przyśpieszonego wzrostu gospodarczego, a z drugiej, związane są z wysokim udziałem osób o relatywnie niskim wykształceniu wśród ludności w wieku produkcyjnym. Według szacunków OECD 50% Irlandczyków w wieku 25-64 lat posiada niższe niż średnie wykształcenie drugiego stopnia. Dla porównania w Niemczech wskaźnik ten wyniósł 19%, a w Szwecji 26% (World Investment..., 2002, s. 274). Drugim poważnym problemem jest niedorozwój krajowego sektora przemysłowego, stanowiący o dualnym charakterze gospodarki (nowoczesny sektor z dominacją kapitału zagranicznego i tradycyjny sektor przedsiębiorstw krajowych). Dualność przemysłowa Irlandii jest konsekwencją nieumiejętnie prowadzonej od momentu rozpoczęcia procesu internacjonalizacji gospodarki polityki, która nie potrafiła zapobiec powstaniu tego niekorzystnego zjawiska. Co prawda na początku lat 80. podjęto działania w kierunku przeciwdziałania tym słabościom strukturalnym gospodarki. Szczególnie interesująca w tym

względnie jest działalność utworzonej w 1985 r. Enterprise Ireland, organizacji rządowej realizującej różne programy integracji przedsiębiorstw zagranicznych z gospodarką krajową. Sukces tej organizacji polega na doprowadzeniu do powstania krajowych poddostawców wysokiej jakości towarów i usług dla zagranicznych filii, jak też innych odbiorców (World Investment..., 2001, box V.8). Jednak udział sektora krajowego w zatrudnieniu nadal pozostawał powyżej 50% (dane za rok 1998), w wartości dodanej przemysłu około 10%, a produktywność pracy przedsiębiorstw krajowych stanowiła niecałe 10% produktywności firm zagranicznych. Są to cechy świadczące o ciągłej słabości przedsiębiorstw krajowych i problemach wewnętrznych gospodarki (Ireland..., 2000, s. 35-37). Rozwiązanie powyższych problemów będzie między innymi decydować o dalszym rozwoju gospodarki irlandzkiej.

Nowe wyzwania, wobec których obecnie stoi Irlandia związane są także z przejściem z etapu rozwoju opartego na inwestycjach (investment-driven stage) do kolejnego etapu rozwoju opartego na innowacjach i nowych technologiach (innovation-driven stage). Trudności z tym związane znajdują swoje odzwierciedlenie w spadku pozycji Irlandii w ostatnich latach w światowych rankingach konkurencyjności. Według rankingu Światowego Forum Ekonomicznego (WEF) pod względem wskaźnika określającego perspektywę średnio- i długoterminowego wzrostu (Growth Competitiveness Index) Irlandia obniżyła swoją pozycję z 4 w 2000 roku na 24 pozycję w roku 2002 i pozycję 30 w latach 2003-2004 (The Global..., 2001, 2002, 2003, 2004). W związku z tym wskazuje się na potrzebę znaczących zmian w zakresie polityki państwa, a w szczególności jej priorytetów oraz zachowań i strategii samych przedsiębiorstw.

Podsumowanie

Biorąc pod uwagę zastrzeżenia przedstawione we wstępie niniejszego opracowania co do możliwości i sposobu korzystania z doświadczeń innych krajów, należy podkreślić, iż powtórzenie ścieżki rozwojowej Irlandii w obecnych wewnętrznych i zewnętrznych warunkach nie jest możliwe, a w niektórych dziedzinach wręcz niecelowe ze względu na ujawnione pewne nieefektywności i zagrożenia z nich wynikające. Przeprowadzona analiza osiągnięć gospodarczych Irlandii i źródeł jej międzynarodowej konkurencyjności pozwala jednak na wyciągnięcie pewnych ogólnych wniosków dla krajów próbujących poprawić swoją pozycję konkurencyjną i przyspieszyć rozwój gospodarczy.

Do wstępnych warunków osiągnięcia założonych celów należy zaliczyć przede wszystkim przyjęcie i realizację długofalowej, świadomie kształtowanej strategii rozwoju. Niezbędnym warunkiem powodzenia realizacji strategii rozwoju i tym samym zwiększającym prawdopodobieństwo odniesienia sukcesu w tym względzie jest budowa zdrowych fundamentów rynkowych oraz zapewnienie stabilności makroekonomicznej i rozwoju kapitału ludzkiego. Do najbardziej istotnych czynników warunkujących sukces należy zaliczyć także sprzyjający klimat społeczny wyrażający się w ogólnonarodowym poparciu dla realizowanej polityki oraz narodowym partnerstwie oznaczającym komplementarność działań rządu, sektora przedsiębiorstw oraz całego społeczeństwa. Silne poparcie społeczne świadczy o umiejętności komunikacji rządu ze społeczeństwem (partnerami społecznymi) i jest efektem konsensusu w kluczowych kwestiach ekonomicznych i społecznych. Z kolei brak takiego konsensusu negatywnie oddziałuje nie tylko na konkurencyjność gospodarki w krótkim okresie czasu poprzez powstawanie różnego rodzaju konfliktów, ale przede wszystkim zagraża długookresowej stabilności obranych strategicznych kierunków rozwoju.

W budowaniu międzynarodowej pozycji konkurencyjnej, obok ogólnych zasad kształtowania strategii i realizacji polityki rozwoju gospodarczego, istotne znaczenie ma umiejętne wykorzystanie kapitału zagranicznego dla tworzenia krajowych przewag konkurencyjnych. Z przeprowadzonej analizy wynika, że bezpośrednie inwestycje zagraniczne dyspo-

nują potencjałem szybkiej restrukturyzacji przemysłu oraz przekształcenia kraju goszczącego w znaczącego eksportera towarów przemysłowych, w tym towarów high-tech na rynek światowy oraz mogą służyć integracji rynku krajowego z systemem gospodarki światowej w sposób znacznie bardziej efektywny niżli poprzez sieć tradycyjnych powiązań handlowych. Jednak głównym warunkiem osiągania możliwie największych korzyści z bezpośrednich inwestycji zagranicznych, a zarazem wyzwaniem dla polityki gospodarczej rządu w tym zakresie jest tworzenie powiązań (tzw. linkages) między filiami zagranicznych przedsiębiorstw a firmami krajowymi, które w większym stopniu umożliwią dyfuzję tzw. efektów zewnętrznych, włączą całą gospodarkę narodową w system gospodarki światowej i zarazem zapobiegą powstawaniu enklaw sektora zagranicznego. Tworzenie powiązań między przedsiębiorstwami zagranicznymi i krajowymi jest niezwykle ważne także dla wewnętrznego procesu tworzenia, asymilacji oraz rozprzestrzeniania wiedzy technicznej w krajach słabiej rozwiniętych. Należy przy tym podkreślić, iż czynnik technologiczny we współczesnych uwarunkowaniach odgrywa najważniejszą rolę w kształtowaniu pozycji konkurencyjnej kraju w gospodarce światowej i sam dostęp do zagranicznej technologii czy to przez import, czy też poprzez bezpośrednie inwestycje zagraniczne nie wystarcza. Krajowa działalność badawcza jest niezbędna dla gospodarek słabiej rozwiniętych nie tylko z powodu konieczności rozwijania własnych kompetencji technologicznych i innowacji, lecz także dla skutecznej asymilacji i adaptacji zagranicznych technologii do specyficznych warunków lokalnych oraz zmniejszenia stopnia zależności od importu technologii i know-how z krajów rozwiniętych. Oznacza to, że nie należy pasywnie polegać na zagranicznych technologiach.

Z punktu widzenia polskiej gospodarki szczególną uwagę należy zwrócić także na doświadczenia Irlandii w zakresie wykorzystania środków zagranicznych pochodzących z Unii Europejskiej. Istotnym czynnikiem zwiększających akumulację i inwestycje oraz ogólną konkurencyjność gospodarki może być umiejętność właściwego, tj. skutecznego i efektywnego korzystania z transferów pomocowych UE.

BIBLIOGRAFIA:

1. Barrett A., Callan T., Nollan B., Rising Wage Inequality Returns to Education and Labour Market Institutions: Evidence from Ireland, (1999), *British Journal of Industrial Relations*, vol. 37, No. 1.
2. Entering the 21st Century World Development Report 1999/2000, (2000), Oxford University Press, The World Bank, Washington, D. C.
3. Europe in figures – Eurostat Yearbook 2005, (2005), European Communities, Luxembourg.
4. Ireland National Development Plan 2000-2006, the Stationary Office, Dublin.
5. Kirby P., Macroeconomic Success and Social Vulnerability: Lessons for Latin America from the Celtic Tiger, (2003), CEPAL, Santiago, Chile.
6. Kulig J., (1997), Znaczenie wzorca uprzemysłowienia krajów Azji Wschodniej dla krajów postsocjalistycznych, *Ekonomista*, nr 1.
7. Liberska B., (1998), Integracja Irlandii z Unią Europejską. Wykorzystanie unijnych funduszy i rola zagranicznych inwestycji bezpośrednich, w: *Rezultaty stowarzyszenia Polski ze Wspólnotami Europejskimi*, SGH, Warszawa.
8. Liberska B., (1999), Korzyści i koszty integracji z Unią Europejską na przykładzie Irlandii, w: *Kontrowersje wokół korzyści i kosztów integracji Polski z Unią Europejską*, red. Z. Dach, Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Marketingu w Chrzanowie, Chrzanów.
9. Linking FDI, Technology Development for Capacity Building and Strategic Competitiveness, (2002), UNCTAD, Colombo, Sri Lanka.
10. Measuring Globalization, *Foreign Policy Magazine*, A. T. Kearney, (2005), May/June.

11. OECD Economic Outlook, (2003), June, No. 73, Paris.
12. OECD Economic Outlook, (2006), May, No. 79, Paris.
13. OECD Reviews of Regulatory Reform, Regulatory Reform in Ireland, (2001), OECD, Paris.
14. OECD Economic Survey 1992-1993: Ireland, (1993), OECD, Paris.
15. OECD Science, Technology and Industry Scoreboard, (2001), (2005), OECD, Paris.
16. O'Neill H., (2000), Ireland's Economic Transition: the Role of EU Regional Funds and Others Factors, Institute for Economic Research, Ljubljana.
17. Science, Technology and Research, Statistics Finland, <http://www.stat.fi/tk/yr/ttt-huippuk10-en.html> (stan na dzień 05.06.2002).
18. Sixth Periodic Report on the Social and Economic Situation and Development of Regions of the European Union, (1999), UE, Brussels.
19. Statistical Yearbook of Ireland, (2005), CSO, Dublin.
20. The Global Competitiveness Report, (1998), (2001), (2002), (2003), (2004), (2005), WFE, Oxford University Press, Geneva.
21. Walsh B., Stability and Adjustment in a Small Open Economy: Ireland, 1979-1995, (1996), Oxford Review of Economic Policy, Vol. 12, No. 3.
22. World Development Indicators, (2002), The World Bank, Washington, D. C.
23. World Economic Outlook Database, (2006), September, IMF, Washington.
24. World Investment Report, (2002), (2004), (2005), UNCTAD, New York and Geneva.
25. WTO Statistics Database, <http://stat.wto.org/Home/WSDBHome.aspx?Language> (stan na dzień 21.09.2006).
26. 1999 Executive Forum on National Export Strategies. Redefining Trade Promotion. National case study: Ireland, (1999), International Trade Centre UNCTAD/WTO, Geneva.
27. 2000 Country Reports on Economic Policy and Trade Practices, Ireland, (March 2001), Bureau of Economic and Business Affairs, U. S. Department of State.